

Het voorkomen van Goudvinken in een tuin in Leek

Klaas Koopman

Sedert 1989 doe ik onderzoek naar het voorkomen van vogels in de tuin bij mijn woning in Leek. Van de Groenling en Roodborst werden de gegevens reeds uitgewerkt (Koopman 1996, 2000, 2001). De Goudvink is in mijn tuin niet talrijk, maar het patroon van voorkomen is dermate interessant dat het de moeite waard leek de gegevens uit te werken.

Het gevonden seizoenspatroon (het talrijkst in januari - maart) komt overeen met het beeld dat voor de gehele provincie Groningen geschetst wordt in Boekema *et al.* (1983). Van den Brink *et al.* (1992) vonden echter juist een piek in het voorkomen in december. Zij geven geen verklaring voor het verschil tussen beide publicaties. Bovendien is in beide publicaties de gegeven verklaring voor de piek in de winter mager c.q. afwezig. Dit artikel wil een bijdrage leveren aan een nadere verklaring van het voorkomen buiten het broedseizoen.

Gebiedsbeschrijving, materiaal en methode

Het studiegebied bestaat uit de achtertuin van mijn woning in Leek. In de zomer van 1988 hebben wij deze woning laten bouwen en die in november van dat jaar betrokken. De tuin moest toen nog geheel aangelegd worden. Aan de voor- en westzijde stonden al een aantal jaren woningen, aan de achter- en oostzijde zijn binnen enkele jaren ook woningen gebouwd. De achtertuin is circa 400 m² en bestaat uit een grasveld dat aan de drie vrije zijden omgeven is door een strook inheemse bomen en struiken. De tuin vormt één geheel met de tuinen van de burens.

Tussen 1 oktober 1989 en 29 april 2000 is elk jaar van 1 oktober tot 29 april regelmatig gekeken hoeveel Goudvinken aanwezig waren in de tuin. Per week werd het maximumaantal genoteerd. Hierbij is van jaar tot jaar dezelfde weekindeling aangehouden (eerste week van 1 tot en met 7 oktober enz.). 29 februari is als de achtste dag van de betreffende week opgenomen. Buiten deze periode is van de aanwezigheid van Goudvinken ook steeds aantekening gemaakt. Daarnaast werd met een zeefval en een tweetal mistnetten geprobeerd zo veel mogelijk Goudvinken te vangen voor ringonderzoek. Met de zeefval werd van 1 september tot 1 mei circa twee dagen per week gevangen plus in oktober en vanaf februari soms 's morgens vóór en 's avonds na werktijd. De zeefval werd dagelijks (ook op de dagen waarop niet werd gevangen) voorzien van zonnebloempitten als lokvoer voor zaad-etende vogels. De mistnetten werden het gehele jaar gebruikt, hoewel in de zomerperiode niet intensief. Van alle gevangen Goudvinken werd de vleugellengte gemeten.

Omdat de nadruk in dit artikel op de periode buiten het broedseizoen ligt, wordt met de term jaar steeds de periode van 1 mei tot 1 mei bedoeld. Het jaar is onderverdeeld in een winterperiode (oktober - april) en een zomerperiode (mei - september).

Resultaten

Tellingen

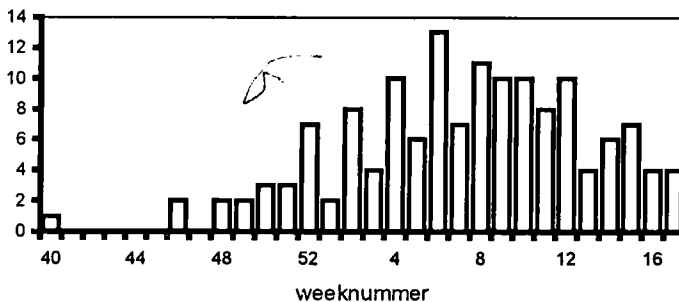
In mijn tuin broeden geen Goudvinken. Zonder systematisch onderzoek is de soort gemakkelijk over het hoofd te zien (Bijlsma 1982, SOVON 1987). Enkele waarnemingen uit 2000 wijzen op broeden in de directe omgeving. Op 20 maart verzamelde een mannetje nestmateriaal waarmee hij in westelijke richting verdween (naar een klein sparrenbosje). Op 18 juni kwam een mannetje in mijn tuin aanvliegen, riep vanuit een boom en verdween

daarna weer. Op 13 en 14 juli hoorde ik in de directe omgeving steeds Goudvinken roepen. Op 14 juli ving ik een adult mannetje en een net uitgevlogen jong. In de periode 1 oktober 1989 tot 1 oktober 2000 zijn er verder nog slechts drie waarnemingen uit de zomerperiode: de vangst van een juveniel ex. op 17 september 1995, een groepje van 4 of 5 ex. op 15 september 1996 en een paartje op 16 augustus 1997 waarvan de man geringd kon worden.

Tabel 1. De jaarlijkse som van het maximale aantal per week getelde Goudvinken in mijn tuin tussen 1 oktober en 29 april en het aantal weken waarin de soort werd waargenomen.

jaar	aantal vogels	aantal weken met vogels
1989/90	0	0
1990/91	0	0
1991/92	0	0
1992/93	0	0
1993/94	14	8
1994/95	5	5
1995/96	4	2
1996/97	27	13
1997/98	23	15
1998/99	8	5
1999/2000	63	18

Tussen 1 oktober 1989 en 1 oktober 1993 is in de winterperiodes nimmer een Goudvink waargenomen, mogelijk omdat de begroeiing in de

Figuur 1. De som van de totale aantallen per week getelde Goudvinken in mijn tuin in de winterperiodes van de jaren 1989/90 tot en met 1999/2000. Eerste dag van de weeknummers: 40 = 1 okt, 44 = 29 okt, 48 = 26 nov, 52 = 24 dec, 4 = 21 jan, 8 = 18 feb, 12 = 18 mrt en 16 = 15 apr.

tuin nog niet hoog genoeg was. Daarna werd de soort in de winterperiode jaarlijks waargenomen, echter lang niet in alle weken. Van de 30 weken in de periode 1 oktober tot 29 april varieerde het aantal weken met waarnemingen van 2 tot 18 (tabel 1).

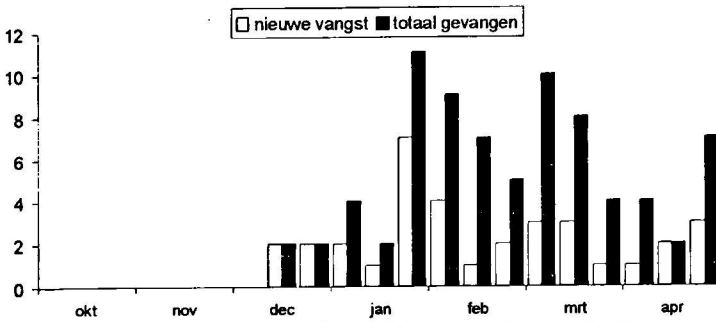
Ondanks behoorlijke jaarlijkse schommelingen lijken zowel de aantallen vogels als de verblijfsduur in de loop van de jaren toe te nemen.

In figuur 1 is de som van de weekmaxima van de getelde aantallen Goudvinken van de jaren 1989/90 tot en met 1999/2000 gegeven. Tot eind december is de soort uitgesproken schaars met in elf jaar nul tot drie vogels per week. Daarna nemen de aantallen met de nodige schommelingen toe van zeven vogels in de laatste week van december tot een piekje in begin februari met dertien vogels om daarna weer geleidelijk af te nemen tot vier vogels eind april.

Vangsten

In totaal werden 33 verschillende Goudvinken gevangen. Hiervan werden in de zomerperiode vier gevangen. Dit waren een jonge vogel op 17 september 1995, een adulte man op 16 augustus 1997 en een adulte man met een net uitgevlogen jong op 14 juli 2000. In de winterperiode werden 29 Goudvinken gevangen (inclusief een terugvangst uit de zomerperiode). Hiervan werden vijf vogels in een volgend jaar teruggevangen. Deze zijn voor

dat jaar als nieuwe vangst meegerekend, zodat in totaal 34 Goudvinken als nieuwe vangst voor de winterperiode konden worden gerekend. In figuur 2 zijn de aantallen gevangen Goudvinken uit de winterperiodes tussen 1 oktober 1989 en 1 mei 2000 gegeven. Onderscheid is gemaakt tussen nieuw gevangen vogels en nieuw gevangen vogels plus terugvangsten. Terugvangsten in dezelfde decade van hetzelfde jaar

Figuur 2. Aantal gevangen Goudvinken per decade in de winterperiodes tussen 1 oktober 1989 en 1 mei 2000 waarbij onderscheid is gemaakt tussen nieuw gevangen vogels en totaal gevangen (nieuw gevangen vogels plus terugvangsten).

zijn niet meegeteld. Pas vanaf half december werden de eerste vogels gevangen. Eind januari is er een piekje van zeven vogels bij de nieuw gevangen vogels waarna de aantallen weer geleidelijk dalen tot drie nieuw gevangen vogels eind april. Door de vangsten van reeds geringde vogels is het totaal aantal gevangen vogels vanaf begin januari steeds hoger, doch is het patroon in grote lijnen gelijk aan dat van de nieuw gevangen vogels. Alleen eind april blijken er nog relatief veel Goudvinken aanwezig te zijn, die echter grotendeels reeds geringd zijn.

Terugvangsten

Van de 34 nieuw gevangen Goudvinken in de winterperiode werden 18 ex. binnen een jaar niet

weer teruggevangen. Opvallend hierbij is dat van de zeven vóór 31 januari 1997 gevangen vogels niet één werd teruggevangen. Van de 27 vanaf 31 januari 1997 gevangen vogels werden elf niet weer teruggevangen. De overige 16 werden vaak meerdere malen en verspreid over een langere periode teruggevangen. Van de vier in de zomerperiode gevangen vogels werd één in de winterperiode terug-

gevangen: geringd 16 augustus 1997, teruggevangen 24 januari 1998. Hierbij moet worden opgemerkt dat de twee vogels die in juli 2000 werden geringd, niet in de onderzoeksperiode konden worden teruggevangen.

Vijf Goudvinken werden in een volgend jaar teruggevangen. In tabel 2 zijn de perioden gegeven waarin deze vogels werden aangetroffen. Hierbij valt op dat met uitzondering van de derde vogel in het tweede jaar het aantal vangsten aanmerkelijk hoger is en dat de perioden waarop de vangsten betrekking hebben langer zijn dan in het eerste jaar.

Goudvink

foto Anne Diephuis

Tabel 2. Perioden waarin Goudvinken werden aangetroffen die in twee opeenvolgende winterperioden zijn gevangen. Tussen haakjes het aantal vangsten in het betreffende jaar.

geslacht	jaar van ringen			volgend jaar		
	van	tot		van	tot	
man	23-2-97	-	(1)	27-12-97	24-1-98	(3)
man	23-2-97	30-4-97	(5)	19-12-97	19-3-98	(7)
vrouw	10-1-99	-	(1)	21-4-00	-	(1)
vrouw	20-3-99	24-3-99	(2)	26-1-00	22-4-00	(8)
man	24-3-99	-	(1)	26-1-00	21-4-00	(10)

Geslachtsverhouding en paarbinding

Van twee juveniele vogels uit de zomerperiode kon het geslacht niet worden vastgesteld. Van de overige 31 vogels waren 15 mannen en 16 vrouwen. Van de 36 nieuw gevangen vogels waarvan het geslacht werd bepaald, werden acht mannen en tien vrouwen in hetzelfde jaar wel teruggevangen en tien mannen en acht vrouwen niet. Drie mannen en twee vrouwen werden in een volgend jaar teruggevangen (tabel 2).

In drie gevallen was er sprake van paarsgewijs voorkomen. Deze situatie werd geacht aanwezig te zijn wanneer twee vogels van verschillend geslacht op ten minste twee dagen tegelijk werden gevangen. Paar één werd op 31 januari en 8 februari 1997 gevangen. Paar twee werd tussen 8 maart en 30 april 1997 vier maal gevangen. De vrouw werd de volgende winter niet weer gevangen, de man zeven maal zonder dat er sprake was van een partner. Paar drie werd in 1999 alleen op 24 maart gevangen en zou als zodanig niet als paar kunnen worden aange-merkt. Dit paar werd in 2000 echter tussen 26 januari en 21 april zeven maal tegelijk gevangen.

Herkomst vogels

De geringde vogels hebben tot nu toe geen terugmeldingen opgeleverd. In Nederland kunnen twee ondersoorten worden verwacht. Het betreft *europoea* die onder andere in Nederland en Noord-en West-Duitsland voorkomt en *pyrrhula* uit Noord-Europa. *Pyrrhula* is enigszins groter met vrijwel geen overlap in de vleugellengte met *europoea*. De grens is ongeveer 87 mm (Cramp & Perrins 1994). Aangezien het hier gaat om maten van gebalgde vogels, ligt de grens voor levende vogels ongeveer 2 mm hoger op 89 mm (Engelmoer *et al.* 1983). De vleugellengtes van de gevangen Goudvinken lagen op

één vogel na tussen 80 en 87 mm. Deze vogels behoren naar alle waarschijnlijkheid tot de ondersoort *europoea*. De uitzondering betrof een eerstejaars vrouw met een vleugellengte van 95 mm. Deze vogel was op de grond gezeten en in directe vergelijking met andere Goudvinken door zijn grootte duidelijk individueel herkenbaar. Hij stak met 'kop en schouders' boven de andere uit. Deze vogel werd tussen 3 februari en 13 maart 2000 vijf maal gevangen. Het is aannemelijk dat het hier de ondersoort *pyrrhula* betreft.

Discussie

In het Zuidelijk Westerkwartier (gemeenten Marum en Leek) is de Goudvink vastgesteld als broedvogel (Van den Brink *et al.* 1992). In het aangrenzende deel van Drenthe is de Goudvink een vrij talrijke broedvogel (Van Dijk *et al.* 1982). Enkele waarnemingen beschreven in dit artikel, duiden op broeden in de directe omgeving van mijn tuin in Leek.

De Nederlandse broedvogels behoren tot de ondersoort *europoea* en zijn uitgesproken standvogels (Speek & Speek 1984, SOVON 1987). De vleugellengtes van de gevangen Goudvinken duiden erop dat op één na alle gevangen Goudvinken tot de ondersoort *europoea* behoren. Eén gevangen Goudvink behoorde op grond van de vleugellengte tot de ondersoort *pyrrhula*. Deze soort broedt in Noord-Europa en trekt in sommige jaren zuidwaarts. Enkele ringvondsten bevestigen dat vogels van

deze ondersoort Nederland kunnen bereiken (Speek & Speek 1984).

Van standvogels zou je verwachten dat ze het gehele jaar in hetzelfde gebied kunnen worden aangetroffen. Dat is met Goudvinken in Leek niet het geval. Eerst vanaf eind december duikt de soort met enige regelmaat op in mijn tuin om daarna tot eind april te blijven. Het gaat dan vaak om dezelfde individuen, af en toe aangevuld met nieuwe vogels. Het verschijnsel dat de soort pas in de loop van de winter opduikt, is voor Groningen ook vastgesteld door Boekema *et al.* (1983). Zij vonden een piek in februari/maart. Als reden voor de hoge winteraantallen noemen zij migratie van elders. Bovendien houden zij rekening met de mogelijkheid dat meer vogels in de bebouwde kom gaan foerageren waardoor ze meer opvallen. Van den Brink *et al.* (1992) vonden voor Groningen overigens vanaf september toenemende aantallen waarbij de top in december wordt bereikt. Daarna stabiliseren de aantallen tot eind april op een lager niveau. Een verklaring voor het verschil met Boekema *et al.* (1983) wordt niet gegeven. Ook SOVON (1987) noemt als reden voor een hogere presentie in de wintermaanden het talrijker voorkomen in de bebouwde kom, hoewel de onderlinge verschillen tussen de maanden oktober - april op het niveau van 5 x 5 km atlasblokken gering zijn. Voor Drenthe vermelden Van Dijk *et al.* (1982) dat Goudvinken het gehele jaar in dezelfde gebieden voorkomen.

In een groot deel van Europa is de Goudvink deels trekvogel. Daarnaast komen bij de noordelijke populaties in sommige jaren verplaatsingen met een irruptief karakter voor. De najaarstrek valt hoofdzakelijk in oktober-november (Cramp & Perrins 1994) en zou dus vóór eind december al een toename in waarnemingen en vangsten moeten geven. Dat is niet het geval. Het lijkt dan ook onwaarschijnlijk dat de elders beschreven toename vanaf december veroorzaakt wordt door immigratie. Voor Groningen is deze conclusie getrokken op grond van alle waarnemingen uit 1945-1980 zonder dat naar afzonderlijke jaren is gekeken (Boekema *et al.* 1983). Hierdoor blijft onduidelijk of de hoge winteraantallen in enkele invasiejaren hebben plaatsgevonden of dat hier sprake is van een jaarlijks terugkerend patroon. De vleugellengtes van de in Leek gevangen Goudvinken tonen aan dat het gevonden patroon van voorkomen daar niet veroorzaakt is door een toevloed van noordelijke vogels. De

subsidiare verklaring van Boekema *et al.* (1983), alsmede de overeenkomstige verklaring van SOVON (1987) dat Goudvinken in de loop van de winter naar steden en dorpen komen als hun voedselvoorraden daarbuiten zijn uitgeput, lijkt aannemelijker. Ook voor Keep, Sijs en Groenling geldt dat respectievelijk 84, 92 en 70% van de in de winterperiode door mij in Leek gevangen vogels na december zijn gevangen. Een op 16 augustus in Leek gevangen adulte man Goudvink werd op 24 januari teruggevangen zonder in de tussenliggende tijd ooit weer gevangen te zijn (overigens daarna ook niet weer). Gezien het tijdstip van ringen kan deze vogel als een plaatselijke broedvogel worden aangemerkt. Ook het hoge aandeel terugvangsten in een volgend jaar gecombineerd met het feit dat de vogels tot eind april in Leek blijven hangen, pleit voor plaatselijke broedvogels, omdat de hoofdmoot van de voorjaarstrek vóór eind april valt (Cramp & Perrins 1994). Goudvinken worden geacht een sterke paarband te hebben en vrijwel het gehele jaar bij elkaar te blijven (SOVON 1987). Het lijkt onwaarschijnlijk dat dit ook voor trekkende Goudvinken geldt. De in Leek aangevoerde paarband in dezelfde winter en zelfs tussen twee winters lijkt dan ook te pleiten voor standvogels. Ditzelfde geldt voor de gelijke verdeling van mannen en vrouwen. Als veel van de gevangen Goudvinken trekvogels van elders zouden zijn, zou het aandeel vrouwen hoger moeten zijn, omdat vrouwen meer trekken dan mannen (Cramp & Perrins 1994). Curieus is in dit verband dat de enige vangst van de ondersoort *pyrrhula* een vrouw was. Voor de provincie Groningen werd een hoger aandeel mannen dan vrouwen vastgesteld (Boekema *et al.* 1983). Vraag is of dit reëel is, of het gevolg van de meer opvallende verschijning van mannen.

Samenvatting

Aan de hand van wekelijkse tellingen in combinatie met ringonderzoek is getracht inzicht te krijgen in het voorkomen van Goudvinken in een tuin in Leek. Goudvinken komen vooral voor van eind de-

cember tot eind april. Het lijkt erop dat het hier vooral gaat om plaatselijke broedvogels die, nadat hun voedselbronnen elders zijn uitgeput, gebruikmaken van het aangeboden voedsel. Slechts één vogel behoorde tot de ondersoort *pyrrhula*. Deze ondersoort broedt in Noord-Europa en trekt in sommige jaren zuidwaarts.

Literatuur

- Bijlsma, R.G. Problemen bij het inventariseren van de Goudvink *Pyrrhula pyrrhula* als broedvogel. *Limosa* 55: 9-16.
- Boekema, E.J., P. Glas & J.B.Hulscher. 1983. De vogels van de provincie Groningen. Wolters Noordhoff, Groningen.
- Brink, H. van den, J. Furda, J. van Klinken & K. van Scharenburg. 1992. Vogelatlas van Groningen. Avifauna Groningen.
- Cramp, S. & C.M. Perrins (eds). 1994. The Birds of the Western Palearctic. Vol. VIII. Oxford University Press.
- Dijk, A.J. van & B.L.J. van Os. 1982. Vogels van Drenthe. Van Gorcum, Assen.
- Engelmoer, M., K. Roselaar, G.C. Boere & E. Nieboer. 1983. Post-mortem Changes in Measurements of some Waders. *Ringling & Migration* 4: 245-248.
- Koopman, K. 1996. Status van de Groenling *Chloris chloris* buiten het broedseizoen in Leek. *De Grauwe Gors* 24: 123-127.
- Koopman, K. 2000. Nogmaals Groenlingen *Chloris chloris* in Leek. *De Grauwe Gors* 28: 125-132.
- Koopman, K. 2001. Trek en overwintering van Roodborsten in een tuin in Leek. *De Grauwe Gors* 29: 11-15.
- SOVON. 1987. Atlas van de Nederlandse Vogels.
- Speek, B.J. & G. Speek. 1984. Thieme's vogeltrekatlas. Thieme, Zutphen.

*Klaas Koopman
Diligencelaan 11
9351 PR Leek
klaas.tilly.koopman@hetnet.nl*